

Nieuw Nederlands TLPST

Lesbrief nummer 33 – december 2016

Wilt u laten weten wat u van deze TLPST vond? Hebt u tips voor de volgende aflevering? Mail ons: redactie@tlpst.nl.

Hoe noem jij thuis de afstandsbediening?

We hebben allemaal weleens ruzie over de afstandsbediening van de televisie gehad. Is het je dan opgevallen dat *afstandsbediening* zo'n lang lastig woord is? Vijf lettergrepen!

> [Lees verder](#)

Hou de o in het oog!

De letter *o*, dat is toch iets merkwaardigs. Hij komt solo voor, maar er lopen ook heel wat duo's rond.

> [Lees verder](#)

Hoe klinkt Surinaams-Nederlands?

Het Nederlands is in drie landen een officiële landstaal: in Nederland, in België en in Suriname. In alle drie die landen klinkt de taal nét een klein beetje anders, en gebruikt men net weer andere woorden en formuleringen.

> [Lees verder](#)

Nicotine, guppy en ammehoela

Een colbert is een kort jasje dat veel mannen dragen. Het is genoemd naar een beroemde Franse politicus Jean-Baptiste Colbert uit de zeventiende eeuw. Niemand weet trouwens waaróm het colbertje naar Colbert is genoemd.

> [Lees verder](#)

Hoe noem jij thuis de afstandsbediening?

We hebben allemaal weleens ruzie over de afstandsbediening van de televisie gehad. Is het je dan opgevallen dat *afstandsbediening* zo'n lang lastig woord is? Vijf lettergrepen! Voordat je die hebt uitgesproken, is er al iemand met het ding vandoor.

Maar hebben we het allemaal over 'afstandsbediening'? Nee, zegt de Vlaamse taalkundige Miet Ooms. Zij onderzocht welke andere woorden we in het Nederlandse taalgebied gebruiken. Dat zijn onder meer de afkorting *AB*, de verkorting *afstand*, *bakje*, *kastje* of *kaske*, *knipper* en *zap(per)*.

Ooms zette de resultaten van haar onderzoek op een landkaart van Nederland en Vlaanderen. Zo zie je duidelijk waar ieder woord gebruikt wordt.

Zoveel verschillende woorden voor één voorwerp dat nog niet zo heel lang bestaat, hoe kan dat? Omdat die woorden uit 'de huis-tuin-café-taal' komen, schrijft Ooms in een kort verslag van haar [onderzoek](#).

Hoe noem jij dit ding?

Vragen en opdrachten

Overleg in de klas:

- 1a** Doe een kort onderzoekje in de klas: wat is de topdrie van namen voor de afstandsbediening?
- 1b** Staan die drie namen in de tekst genoemd of gebruiken jullie nog andere?
- 1c** In de laatste alinea van [het onderzoeksverslag](#) vraagt de onderzoekster zich af of de namen alleen gebruikt worden voor de afstandsbediening van de televisie, of ook voor andere afstandsbedieningen. Hoe zit dat bij jullie?
- 2a** Wat bedoelt de onderzoekster met 'huis-tuin-café-taal'?
- 2b** Kunnen jullie meer gebruiksvoorwerpen bedenken waarvoor jullie namen gebruiken die alleen thuis of in de regio gebruikt en begrepen worden?

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Hou de o in het oog!

De letter *o*, dat is toch iets merkwaardigs. Hij komt *solo* voor, maar er lopen ook heel wat *duo's* rond.

Hoe komen we aan het letterteken voor de *o*? Heeft iemand op een bepaald moment zijn mond gerond tot een *o*-klank en toen beslist dat we de vorm van de mond als letterteken voor de *o* gebruiken?

Zou het echt zo zijn? Taaljournalist Gaston Dorren liet zich niet in het ootje nemen, en ging de oorsprong van ons alfabet na. Dat komt uit het Fenicisch, de taal van *de Feniciërs*, een volk dat voor de jaartelling in het Midden-Oosten leefde. “Elke letter in het Fenicische alfabet had een vorm die was afgeleid van een voorwerp, lichaamsdeel of dier”, schrijft Dorren.

Het duo oo.

Om de *o*-klank weer te geven in een letter, gebruikten de Feniciërs *de vorm van het oog*. Via de Grieken, de Etrusken en de Romeinen is de *o* uiteindelijk bij ons terechtgekomen.

Vragen en opdrachten

- 1** In de eerste alinea staat dat de letter *o* solo voorkomt, maar ook als duo. Geef van beide soorten een paar voorbeelden.
- 2a** In alinea 2 staat ‘liet zich niet in het ootje nemen’. Wat betekent die uitdrukking?
- 2b** Waarom zou de schrijver deze uitdrukking hier gebruiken?

Overleg in de klas:

- 3a** *Hier* vinden jullie meer uitleg over de herkomst van het alfabet. Herkennen jullie onze letters nog in het Proto-sinaïtisch of het Fenicisch?
- 3b** Vinden jullie het interessant of te weten waar taal vandaan komt? Leg je mening aan elkaar uit.

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Hoe klinkt Surinaams-Nederlands?

Het Nederlands is in drie landen een officiële landstaal: in Nederland, in België en in Suriname. In alle drie die landen klinkt de taal *nét* een klein beetje anders, en gebruikt men net weer andere woorden en formuleringen. Het Nederlands van Nederland en België (Vlaanderen) herken je misschien wel. Maar hoe zit dat met het Surinaams-Nederlands?

In Suriname worden meer dan twintig talen gesproken, maar de belangrijkste twee zijn het Surinaams (ook wel Sranantongo genoemd) en het Nederlands. De laatste taal wordt meestal op school gebruikt en bij veel officiële gebeurtenissen. Maar ook in het dagelijks leven spreken veel Surinamers Nederlands.

Het officiële Nederlands van Suriname klinkt niet anders dan dat in Nederland of in België, maar de dagelijkse taal is wel een beetje anders – zoals mensen in Amsterdam en in Antwerpen ook niet hetzelfde praten. In [dit filmpje](#) legt Anike van den Boom uit wat haar opviel in de tijd dat ze in Suriname woonde. Anike kan het weten: zij komt uit Nederland en heeft ook lang in Vlaanderen gewoond. Dat kun je trouwens ook in haar eigen taal horen! Hoe?

Anike vertelt over het Surinaams-Nederlands.

Vragen en opdrachten

Overleg in de klas:

- 1a Wie van jullie spreekt Vlaams of Surinaams-Nederlands?
- 1b Vinden jullie dat Anike van den Boom in [het filmpje](#) Standaardnederlands spreekt?
- 2 Volgens Anike is een van de verschillen dat het woordje *toch* in het Surinaams-Nederlands wordt gebruikt aan het eind van een constatering. Wat bedoelt ze daarmee?
- 3a Volgens Anike is de intonatie in vragen anders in het Surinaams. Wat is intonatie?
- 3b Anike geeft als voorbeeldzin: 'Waar heb je dat neergelegd?' Waar ligt de klemtoon in het Surinaams-Nederlands en waar zou jij de klemtoon leggen?
- 4 Surinamers gebruiken volgens Anike vaak het woordje *even*. Ze geeft een aantal voorbeeldsituaties. Welk woord zou jij in die gevallen gebruiken in plaats van *even*?

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Nicotine, guppy en ammehoela

Een colbert is een kort jasje dat veel mannen dragen. Het is genoemd naar een beroemde Franse politicus Jean-Baptiste Colbert uit de zeventiende eeuw. Niemand weet trouwens waaróm het colbertje naar Colbert is genoemd: toen hij leefde, was het nog niet uitgevonden. En zo zijn er veel meer woorden die op een wonderlijke manier naar bekende mensen zijn genoemd: *guppy*, bijvoorbeeld, en *ammehoela*.

Soms is het niet zo moeilijk te bedenken waarom een woord naar iemand is genoemd. De 'graad celsius' is uitgevonden door iemand die Celsius heette.

Een 'guppy' is de naam van een klein visje dat veel mensen in hun aquarium hebben, maar werd ooit in de tropen ontdekt door meneer Guppy. En nicotine kreeg zijn naam door meneer Nicot. Hij was (lang geleden) een van de eersten die tabak als geneesmiddel verspreidde. Hierdoor kreeg de tabaksplant zijn Latijnse naam 'Nicotiana', en werd later de giftige stof in tabak ook naar hem genoemd.

De Latijnse naam van de tabaksplant is Nicotiana.

Maar soms is het wat lastiger. Het woord *ammehoela* komt misschien van de naam van de Afghaanse koning Amanoollah, al weet niemand precies hoe dat dan gegaan is. En voor het woord *hooligan* stond misschien een Engelse wildebras Houlihan model, over wie ooit veel liedjes werden gezongen, maar van wie we verder weinig weten.

Woorden die zijn afgeleid van de namen van personen heten 'eponiemen'. Op de website Historiek staan [vijftig voorbeelden](#).

Vragen en opdrachten

Overleg in de klas:

- 1 Bekijk de lijst met voorbeelden van [eponiemen](#). Welke vinden jullie het grappigst, interessantst of onverwachtst? Praat er samen over. (Op [Wikipedia](#) staat een nog veel langere lijst.)

In de taalkunde wordt er naast eponiemen ook over 'toponiemen' gesproken: plaatsnamen. De 'toponymie' (plaatsnaamkunde) probeert de herkomst van plaatsnamen te verklaren. Plaatsen kregen vaak hun naam door de omgeving waarin ze lagen, een persoon die er woonde of een gebeurtenis die er plaatsvond. Sommige achternamen zijn op hun beurt van plaatsnamen afgeleid.

- 2 Zoek op internet naar de herkomst van de naam van de plaats waar jullie wonen en/of jullie achternaam.

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Antwoorden bij het eerste onderwerp

- 1 Eigen antwoorden.
 - 2a Met 'huis-tuin-café-taal' bedoelt de onderzoekster woorden die thuis (of in de directe omgeving) heel vaak gebruikt worden. Het gaat meestal om namen voor gebruiksvoorwerpen die families en vriendengroepen onderling gebruiken of alleen in bepaalde regio's bekend zijn.
 - 2b Eigen antwoord.
-

Antwoorden bij het tweede onderwerp

- 1 Solo, bijvoorbeeld: *bos, hok, stop*.
Duo, bijvoorbeeld: *doos, roos, draadloos*.
 - 2a De uitdrukking 'iemand in het ootje nemen' betekent 'iemand voor de gek houden'.
 - 2b De schrijver heeft deze uitdrukking natuurlijk gekozen vanwege de *oo* in het woord *ootje*.
 - 3 Eigen antwoorden.
-

Antwoorden bij het derde onderwerp

- 1 Eigen antwoorden.
 - 2 Een ander woord voor *constatering* is *vaststelling* of *conclusie*. Surinamers gebruiken *toch* dus aan het eind van zo'n zin. In het Standaardnederlands wordt dat niet gedaan; *toch* geeft meestal een vraag aan. Anike geeft als voorbeeld: 'Dan moet je dit knopje gebruiken, toch?' In het Standaardnederlands staat daar een vraagteken achter. In het Surinaams-Nederlands niet.
 - 3a Intonatie betekent 'uitdrukking die je in je stem legt'. Er wordt dus mee bedoeld op welke lettergreep in een woord je de nadruk legt.
 - 3b In het Surinaams-Nederlands ligt de klemtoon volgens Anike op *heb*. In het Standaardnederlands ligt de nadruk meestal op het laatste stukje van *neergelegd* of soms ook nog op *waar*.
 - 4 Eigen antwoord.
-

Antwoorden bij het vierde onderwerp

- 1 en 2 Eigen antwoorden.
-